

Bisaya

Nag-unang Magasin Sa Binisaya

Hulyo 1-15, 2019

Karon,
Available na sa
National Bookstores
ug Merriam &
Webster Bookstores
Nationwide!

Mga Bag-ong Lindog:

Kanto Negosyo

Ni Daryl Jabil

Blakbord, Tsok, ug Lapis

Ni Titser Jin Garciano-Muaña

Gumalaysay:

Makaguol Usahay Ning Makalaag Gawas Sa Nasod

Ni Eric S.B. Libre

Balak sa Semana:

Hagdanlog

Ni Jon Saguban

Hulagway ni Wilson Fernandez

Mga Sugilanon:

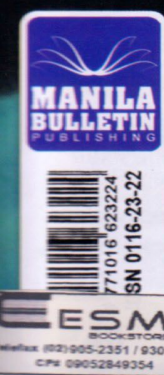
Pahimangno Ni Sir

Ni Jovanie B. Garay

Dihang Nahubog Si Abel

Ni Lamberto G. Ceballos

GERALD SANTOS

Sa Atong Hapin

Ni HIMAYA A. DAGOHY

HUMAN sa duha ka tuig nga pagpasundayag didto sa London, UK ug ubang dagkong dakbayan sa Uropa, mibalik dinhi sa nasod si Gerald Santos, ang *pop balladeer turned theatre actor*.

Ang duha ka tuig niyang pagpuyo sa Uropa maoy labing maayong nahitabo karon sa iyang kinabuhi. Gihambin niya karon ang maanindot niyang kasinatian sa malamposon niyang pagdala sa papel ni Thuy sa *musical* nga “Miss Saigon” ni Cameron Mackintosh, diin nakaani siyang positibong rebyu gikan sa mga manan-away ug kritiko.

Gihatagan niyang kinabuhi ang batan-ong heneral nga Vietcong nga karelasyon sa nag-unang bida nga si Kim. Sa iyang 533 ka higayon nga *pag-perform* sa papel ni Thuy, matawag nga usa na siya ka *certified international artist*.

Nakuha ni Gerald and pagdala sa papel ni Thuy human sa kuti kaayo nga mga awdisyon nga gipahigayon sa Manila niadtong 2016. Ug human sa usa ka tuig nga paghulat sa resulta, siya ang napili gikan sa liboan ka *auditioner* sa Pilipinas, South Korea, UK ug Amerika. Dako ang iyang pasalamat sa *production* nga siya ang nakuha kay usa lang siya ka *outsider* sa *local theatre industry* ug ang iyang labing maayong kasinatian sa teyatro mao ra kadtong pagdala sa nag-unang papel sa *independently produced musicals* mahitungod sa kinabuhi ni Jose Rizal ug Saint Pedro Calungsod, nga gipasundayag sa kaprobinsiyahan sa Pilipinas.

And the rest is history. Usa na siya karon ka malamposong *international artist*.

Ug niadtong Mayo 4, malamposon usab niyang napahigayon ang gikahinaman niyang *solo homecoming concert* didto sa The Theatre sa Solaire. Usa kadto ka haom nga pagpakita sa *world-class* niyang talento ug usab sa pagpasalamat sa iyang mga *supporter* nga gimingaw niya apan padayon nga nagsunod ug nagsuportar niya bisan og didto siya nagtrabaho sa UK.

Sa mao niyang pasundayag, nakauban niya isip *guest* ang mga *Miss Saigon alumni* diin *nag-perform* usab silag mga kanta gikan sa *hit musical*. Ang iyang *repertoire* nag-apil sa mga *musical song* nga orihinal nga gikanta sa mga babayeng bida.

Sa pagkaron, naningkamot si Gerald nga mahuman ang iyang album ubos sa Star Music. Kini ang ika-5 niyang *studio album* diin gilaoman niya nga ang pipila ka kanta niini mag-*hit* sa mga *music lover* dili lang dinhi sa Pilipinas apan ingon usab sa laing nasod.

Human niini ug sa uban pang mga *commitment* dinhi sa nasod, gusto ni Gerald nga ipadayon ang iyang karera didto sa UK. Plano niyang mobalik sa maong nasod sa sunod tuig. — **B**

A close-up portrait of Gerald Santos, a young man with dark hair, looking slightly to the side with a thoughtful expression. He is wearing a brown t-shirt. The background is a plain, light-colored wall.

GERALD SANTOS

MALAMPOSON SA IYANG
PAG-APIL SA “MISS SAIGON”

Hulagway kuha ni Wilson Fernandez

May Bukas Kapa...

TIN-AW nga ang KAPA ministry nakasupak sa balaod sa atong nasod. Tin-aw nga ang gihimo niini mahimong basehan aron kasohan ug silotan ang mga nangulo ug nagdumala sa maong organisasyon. Tin-aw nga base sa balaod eksakto kaayo ang baroganan sa gobyerno nga ilegal ang operasyon niini ug kinahanglang paundangon. Sa pagsulat ning maong lindog, nagpahigayon na og *massive manhunt* ang kapolisan aron dakpon ang lider niini nga si Pastor Apolinario. Gipamahayag ni Duterte nga ang krimen nga gihimo ni Apolinario base sa atong mga balaod giila nga *syndicated estafa*, usa ka matod pa *continuing offense* diin dili na kinahanglan ang *warrant of arrest* gikan sa hukmanan aron dakpon siya sa mga awtoridad. Labi pa kuno nga *martial law* karon sa Mindanao ug dako kaayo ang gahom sa mga awtoridad batok sa mga nakahimo og krimen.

Niadto pang miaging tuig nga ang Securities and Exchange Commission mibaod sa KAPA nga undangon ang pagdani niini og mga *investment* gikan sa katawhan kay wala sila tugoti niini. Bisan tuod nga nakarehistro kini sa SEC isip usa ka *non-stock religious organization*, wala ni maghatag og pagtugot sa maong organisasyon sa pagdawat ug mga *investment*. Gisupak sa KAPA ang maong baod sa SEC ug nagpadayon kini sa maong kalihokan sa tin-awng pagsupak ug paghagit sa gahom sa balaod. Taliwala niining tanan, gatosan ka libong katawhan sa Mindanao, sa tibuok nasod ug bisan pa mga Pilipino (OFW) sa gawas sa nasod maikagong nagpamembro ug *mi-invest* sa maong organisasyon pinaagi sa gitawag nilag donasyon ug malipayon silang tanan nga nagdawat sa panalangin (*blessing* kuno) nga 30 porsento matag bulan.

Taliwala sa kabalisa ug pagsupak sa gobyerno, sa pagpalag sa Securities and Exchange Commission ug bisan pa sa Anti-Money Laundering Council sa operasyon sa KAPA, nalingaw kaayo ang gatosan ka libong membro—kadaghanan kanila mga yano ug kabos— sa pagdawat sa binulan nga panalangin nga 30 porsento. *Happy all* ang tanang membro, nakonsumisyon ang gobyerno... Tinuod gyod ang KAPA, matod nila. Kabos gyod ang padatoon.

Hangtod nga girebokar gayod niadtong miaging mga bulan sa

Mapaundang man sa gobyerno ang KAPA ug ang tanang susamang mga grupo nga naghimo ning susamang kalihokan pagkakaran, sa usa ka adlaw ug mamadugayg sa madali, kini sila mabanhaw ug kusganon na usab nga molihok sa lahi na usab nga mga ngalan, ug sa binag-o nga mga modo ug estilo.

SEC ang *registration* sa KAPA Ministry. Ug uban sa Anti-Money Laundering Council, gipasaka niini ngadto sa Court of Appeals ang kaso aron pugngan o *i-freeze* ang mga pundo ug kuwarta sa KAPA sa nagkalainlaing mga *bank account* niini. Mitingog na usab si Presidente Duterte ug mimando sa pagpahunong na gayod sa operasyon sa maong kapunongan. Pintok ug prangka ang presidente sa pag-ingon nga dakong pangilad ang KAPA ug ang karon nga gibatig kahimuot sa mga membro niini sa kapulihay mahimo gyod nga ngil-ad nga daman ug damgo. *It's too good to be true*, matod pa sa presidente.

Goodbye KAPA. Goodbye sa binulan nga panalangin ug mga damgo sa mga membro niini. Ang ilang mga singgit ug *prayer rally* wala gyod makatay-og sa hukom ni Presidente Duterte nga undangon na ang kalihokan niini ug ang tanang organisasyon nga naghimo sa susamang *investment schemes*.

Haskang pamalikas ug bagutbot sa mga membro niini. Ang

gobyerno ug ang presidente mao ang nahansakan sa pagbasol kay wala pa bayay bisan usa kanilang mga membro nga mireklamo nga wala makadawat sa gisaad nga binulan nga 30 porsentong panalangin sa ilang mga donasyon ngadto sa KAPA. Alang kanila, ang gobyerno mao ang daotan, ang nagtumpag sa ilang mga damgo. Buang gyod nis Duterte! *Anti-poor* gyod ni nga presidente! Ngano man kuno nga giinitan niya ang KAPA nga nagtabang sa mga kabos samtang ang higala niyang si Pastor Quiboloy nga nagsaway sa KAPA ug ubang mga relihiyon padayong nagpahimulos sa sa pagdawat og mga amot ug halad-donasyon sa mga sakop sa relihiyon niini nga wala gyod mouli bisan usa ka dako na lang sa ilang gihalad.

Dili pod sila mabasol sa mao nilang gibati. Unsaon man sa pagpasabot sa gobyerno kanila nga ang KAPA nagsupak sa balaod, ug angay paundangon nga sa tulo ka tuig niining kalihokan ni makausa wala man gyod kuni makawang sa mga panalangin nga gisaad bugti sa ilang mga donasyon? Dili nila masabtan nga sa kadaghang pagsupak sa balaod ug pagpahimulos nga dayag sa katilingban, ang KAPA pa nga naghatag og nagsaad kanilag kalingkawasan sa kalisod mao pa ang giinitan? Satanas si Duterte, Santos sa Pastor Apolinario alang kanila. Alang kanila, ang tinuod nga balaod mao ang pagkakaran nilang kahimtang ug panginahanglan sa dihadhiha nga grasya.

Eksakto ang gihimo sa gobyerno sa pagpaundang sa KAPA. Ang kasaysayan ug kamatuoran sa tibuok kalibotan nga kuni maong "*Ponzi*" style nga operasyon magdulot gyod og kaalaotan sa publiko sa kaulahiay. Bisn pa og *gipalaman* kuni sa usa ka kapunongan nga relihiyoso, wala gyod niy kalainan sa daghan na

kaayong *investment scam* kanhi nga nagdulot og dakong kadaot sa publiko sa kaulahiay. Labing ulahi niini ang *AMAN* ug *Coco Rasuman investment scam* dinhi sa Mindanao pipila na ka tuig ang minglabay.

Apan pustahanay ba ta. Mapaundang man sa gobyerno ang KAPA ug ang tanang susamang mga grupo nga naghimo ning susamang kalihokan pagkakaran, sa usa ka adlaw ug mamadugay sa madali, kuni sila mabanhaw ug kusganon na usab nga molihok sa lahi na usab nga mga ngalan, ug sa binag-o nga mga modo ug estilo. Mahilom man kuni karon, apan ang minilyon ka Pilipinong nga sugarol kaayog utok matental na usab sa susamang mga hanyag gilayon nga asenso ug kuwarta. Hugopan na usab kuni sa katawhan ug mosugal alang niini sa wala nay paghunahuna kun nasupak ba ang balaod, ug sa risgo nga dangatan sa ilang gibuhiang pundo. Ug dili lamang kuni kinaiya sa mga kabos kay daghan kaayong mga propesyonal, mga abogado, doktor, politiko, mga opisyal sa sibil ug *military* nga mga ahensiya ang hilom mahinangpon kaayong mibuhig dagkong pundo ning maong kalihokan.

Kultura ug kinaiyang Pilipinhon ang hinungdan nganong walay kamatayon ang mga *investment scheme* sama sa KAPA. Mapaundang man, apan mabanhaw ra pod gihapon kuni dayon ug dakpon ang mga damgo sa masang katawhan. Maong bisan pila pa ka balaod ug pila pa ka maisogon nga Presidente ang mobabag niini ug mopatay niini, kuni mabanhaw gihapon ug padayong mohadla sa sugarol nga imahinasyon sa katawhan.

Sa pulong pa sa usa ka tiaw pa sa usa ka membro sa Kapa... Ayawg kabalaka kay 'May Bukas Kapa!' — 77

Legal Information

Pangutana: Tinuod bang mahimo nang ipabilanggo ang usa ka amahan nga modumili sa paghatag og sustento alang sa pagkaon ug panginahanglan sa iyang anak ug asawa?

Tubag: Tinuod. Base sa mga lagda sa Republic Act 9262 kun Anti Violence Against Women and Their Children Act, usa na ka krimen nga gitawag ug *economic abuse* nga gipahamtangan og silot-pagkabilanggo hangtod unom ka tuig ang pagdumili sa usa ka amahan sa paghatag ug gikinahanglang sustento sa iyang asawang mga anak.

DICTIONARY OF CEBUANO LOANED WORDS

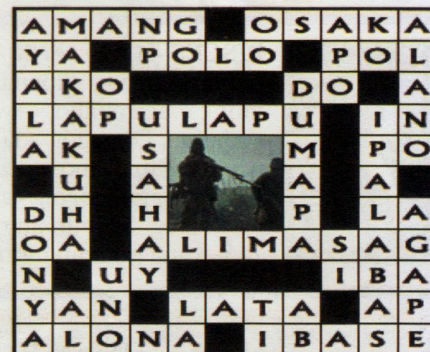
--Aa--

- astronut, (Eng.) astronaut; cosmonaut
- astronutika, (Sp. *astronautica*) astronautics
- astropisika, (Sp. *astrofisica*) astrophysics
- astropisiko, (Sp. *astrofisico*) astrophysical; astrophysicist
- asukal, var. of **asukar**
- asukar, (Sp. *azucar*) refined sugar. Also (see) **asukal**
- asukarero/a, (Sp. *azucarero/a*) sugar bowl; sugar factory
- asul, (Sp. *azul*) blue
- asulado, (Sp. *azulado*) bluish
- asumir, (Sp. *asumir*) to assume, take on
- asunto, (Sp. *asunto*) lawsuit; subject matter; case
- asuple, (Sp. *azufre*) same as **asupre**
- asupre, (Sp. *azufre*) sulfur, sulphur. Also (see) **asuple**
- asusena, (Sp. *azucena*) white or Madonna lily
- asuwete, (Sp. *achuete*) annato, a red coloring herb (Sn: *Bexaorellana L.*, Family *Bixaceae*)
- Asya, (Sp. *asia*) Asia, the continent of Asia
- asyenda, (Sp. *hacienda*) a large estate, farm, or ranch
- asyendero/a, the one who owns the hacienda
- asyete, (Sp. *aceite*) oil, combustible oil; lubricant
- asyetera, (Sp. *aceitera*) oil cruet
- asyetero, (Sp. *aceitero*) oiler, fueler; oil vendor
- atado, var. of **ataro**
- atake sa kasingkasing, (Sp. *ataque*) heart attack; cardiac arrest
- atake, (Sp. *ataque*) attack
- ataro, (Sp. *ataro*) to parcel; apportion; partition; divide into parts. Syn. **hiwa-hiwa**. Also (see) **atado**
- Atena, (Sp. *atena*) Athens, a place in Greece
- atender, (Sp. *atender*) to pay attention to; to take care of
- atensiyon, (Sp. *atencion*) attention
- atenuwasyon (Sp. *atenuacion*) attenuation
- atestasyon, (Sp. *atestacion*) attestation; affidavit
- ateyo, (Sp. *ateo*) atheist
- atityud, (Eng.) attitude. Syn. **batasan**, **kinaiya**, **taras**
- Atlantiko, (Sp. *atlantico*) Atlantic
- atlas, (Sp. *atlas*) atlas
- atleta, (Sp. *atleta*) athlete
- atletiko/a, (Sp. *Atletico/a*) athletic
- atmospera, (Sp. *atmosfera*) atmosphere
- atmosperiko/a, (Sp. *atmosferico/a*) atmospheric
- atom, (Eng.) atom
- atomiko/a, (Sp. *atomico/a*) atomic
- atomista, (Sp. *atomista*) atomist
- atraka, (Sp. *atracar*) invade; assault; attack
- atraksiyon, (Sp. *atraccion*) attraction
- atraktibo, (Sp. *atractivo*) attractive
- atras, (Sp. *atras*) back; behind; go backward
- atrasado, (Sp. *atrasado*) slow; late; underdeveloped
- atrasar, (Sp. *atrasar*) to delay; to set back
- atrasawo, var. of **atrasado**
- atraso, (Sp. *atraso*) delay; tardiness; arrear; unfulfilled obligation
- atrebido/a, (Sp. *atrevido/a*) disrespectful; impudent
- atribusyon, (Sp. *atribucion*) attribution
- atributo, (Sp. *atributo*) attribute; symbol
- atribwir, (Sp. *atribuir*) to attribute; to assume that; to ascribe

(Pasidaan: Kining maong kapulongnan naglakip lang sa mga pulong hinulaman sa Binisaya diin ang matag entri gisundan sa etimolohiya (anaa sulod sa parenthesis) o gigikanang pulong. Mga minugbo: Sp. – Spanish, Eng. – English, Lat. – Latin, simp. – simplified o gipasayon, pl.—plural.)

PULONGBAY

Binalay ni
**RONIE M.
CATADMAN**
Bagumbayan
2, Maribago,
Lapulapu City

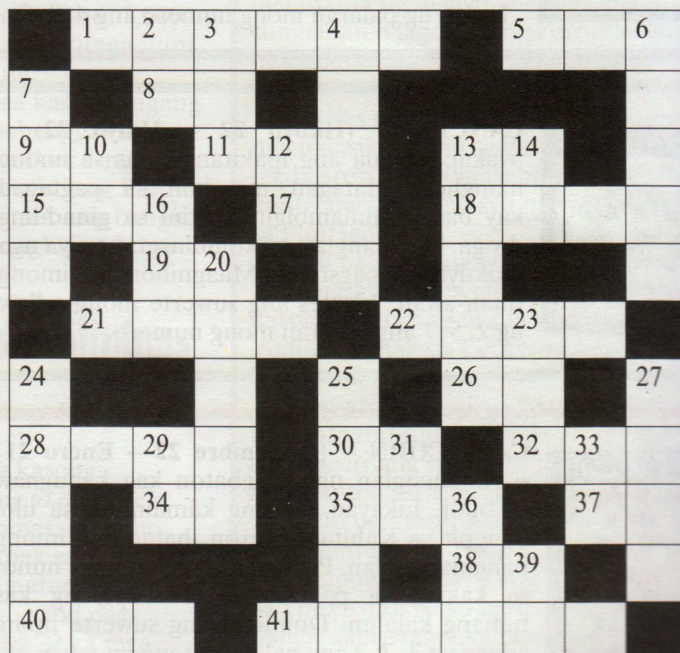
PABABAG

1. Matang sa utanon
5. Pagtahod sa maestro
8. Total Amount
9. Laing pagtawag sa Britanya (inisyal, duha ka titik)
11. Ihapak sa besbol
13. Nota sa musika
15. Sung __ __; tugbang
17. Business Administration (kurso)
18. Otro; subli
19. Ap_ (puti-puti sa panit kon doblehon)
21. Yugto; hugna
22. Lungsod sa Habagatang Leyte
26. Galvanized Iron
28. Gamay sa baktin
30. Titulo sa salidang cartoon
32. Tawgon si Nanay
34. Physical Education
35. Saturday (mub-a, tulo ka titik)
37. Senyas sa trapiko
38. Ekspresyon
40. Dead on Arrival
41. Gamiton sa pag-ayag

HUBAD SA MIAGI

PAUBOS

2. Amusement Tax
3. Laboratory (mub-a, tulo ka titik)
4. Tamak; tunob
6. Titulo sa salida ni Sylvester Stallone
7. Eskapo
10. Gat; mister
12. Anti Bacterial
13. Sanong sa pangutana
14. Island (mub-a, duha ka titik)
16. Lucio nga bilyonaryo (apelyido)
20. Wala kadaog
23. Tax Identification Number
24. Luyo
25. Matang sa lawas sa tubig
27. Walay supak
29. Internet Protocol
31. Personal Aide
33. Simbolo sa elementong Silver (duha ka titik)
36. Ilhanan sa kantidad
39. Ya (hinayong manglihok kon doblehon)

rodcanalita@yahoo.com

MAGLISOD OG PUGA

Mora silag binilanggo sulod sa gamayng lawak sa *mental hospital*. Usa niana ka adlaw, naglaraw ang duha ka buang nga mopuga...

Buang 1: Unsaon nato sa pagpuga, Bay?

Buang 2: Lilia dinha, tambo sa gamayng bentana. Tan-awa kon duna bay pader sa gawas.

Gituman ni Buang 1...

Buang 2: Unya, unsa man, Bay? Makapuga na ta dinhi?

Buang 1 (nagpanglingo): Mora mag maglisod tag puga ani, Bay.

Buang 2: Ngano man?

Buang 1: Wala man god koy nakitang pader!

LIWAY D. QUIMNO
Dakbayan sa Dadiangas

NAPATIKAN

Nasugatan ni Met si Mal nga mali-payon kaayo nga nagbitbit og magasin.

Met: Ah, kabibo ba! Malipayon kaayo ka karon, Bay! Nakadaog ka sa *lotto*?

Mal: Wa, uy! Nalipay ko kay napatikan na gyod kog sinuwat sa Bismag.

Met: Yatis ra! Unsa man, balak o sugilanon?

Mal: *Wanted textmate!* Dia, o, sa *super react!*

LAMBERTO G. CEBALLOS
Cawayan, Dalaguete, Cebu

NAGKAPE

Mibisita si Bertoy sa iyang Kompare Asyot sa balay sa naulahi. Naabtan niya nga nagkutaw kinig kape...

Bertoy: Nagkape ka, Pre?

Asyot: Oo, Pre. Ngano man diay?

Bertoy: Bisan sa tumang kainit karon sa panahon?

Asyot: Ay, di man pod init nga tubig ang akong gitubil sa kape, Pre?

Bertoy: Unsa man diay?

Asyot: Tubig nga bugnaw!

LAMBERTO G. CEBALLOS
Cawayan, Dalaguete, Cebu

Hagdanlog

(alang kang Seth)

Dili lang ang tanang hanglas sa tiil makadakin-as—

Ang likidong tanglas nga sa tilaok mokanaas,
Mopalup-og bisan sa lig-ong mga tuhod
Sa usa nga sa lumbag-dagan hawod—

mopalaktod sa mga ang-ang sa hagdang habog;
mopapugay sa lubas nga mga bukog.

JON SAGUBAN
Dakbayan sa Iligan

Sa Sunod Gula

Balak pahibalo sa mga ayroplasahero
paglandig sa mactan cebu
international airport

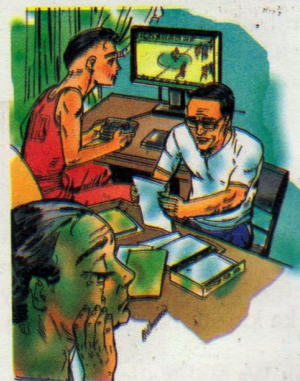
pipila ka minuto mosagyd na / ang
mga ligid sa runway sa kanhing /
kamaisan kabasakan bakerohan /
ayaw una kamo pagtindog...

Sugilanon Nyctophobia

Makalilisang ang kagabhion. Gipuy-an
kinig mga multo nga usahay anaa lang
maglublob sa atong kalag...

Sugilanon Brown-out

Naguba ang ilang banay. Napugay kini
sa hinay-hinay. Gikaon ang patukoranan
niini sa dili makita nga anay...